

захоронення хор студента Галушки, що складався із 50 осіб інтернованих [7, арк. 9.]. Важливим елементом дозвілля, також організованого православними священиками Талергофу стала «чудова оркестра смичкових інструментів, душею якої був отець Генсьорський, д-р. Гриневецький, отець Скобельський та ін. Концерти оркестри збирали на 3-му подвір'ю всю інтелігенцію, яка насолоджувалася її звуками, підсолоджуючи собі гірку долю затвірників» [10, арк. 16.].

Отже, тема австрійського табору для інтернованих Талергоф, який під час першої світової війни нібито став символом «Голгофи карпато-руського народу» й передував нацистським таборам смерті другої світової війни не відповідає історичним реаліям й потребує суттєвого переосмислення, пов'язаного насамперед із неупередженим й критичним аналізом різнобічного джерельного матеріалу того часу.

Список використаної літератури:

1. Пашаева Н. М. очерки истории русского движения в Галичине XIX – XX вв. – М, : Гос. пуб. ист. б-ка России, 2001 – 201 с;
2. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАУЛ) – Ф. 147. – Оп. 1. – Спр. 9;
3. ЦДІАУЛ – Ф. 147. – Оп. 1. – Спр. 24;
4. ЦДІАУЛ – Ф. 147. – Оп. 1. – Спр. 30;
5. ЦДІАУЛ – Ф. 147. – Оп. 1. – Спр. 32;
6. ЦДІАУЛ – Ф. 147. – Оп. 1. – Спр. 28;
7. ЦДІАУЛ – Ф. 147. – Оп. 1. – Спр. 22;
8. ЦДІАУЛ – Ф. 147. – Оп. 1. – Спр. 23;
9. ЦДІАУЛ – Ф. 147. – Оп. 1. – Спр. 29;
10. ЦДІАУЛ – Ф. 147. – Оп. 1. – Спр. 26.

Терський Святослав Володимирович

*д.і.н., проф., кафедри історії України та етнокомунікації
Національного університету «Львівська політехніка»*

ВІЙСЬКОВО-ОБОРОННИЙ КОМПЛЕКС СХІДНОГО КОРДОНУ ДАВНЬОГО ПЕРЕМІСЬКОГО КНЯЗІВСТВА (ЗА ПАМ'ЯТКАМИ МОСТИСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВЩИНИ)

Околиці міста Львова належать до контактної зони в межах якої поєднувалися різні географічні та історичні регіони. Тут, зокрема, проходить Великий Європейський вододіл між ріками басейнів Чорного та Балтійського морів та сходяться кордони трьох княжих уділів: Звенигородського, Перемишльського та Белзького. Південно-західна частина Львівщини була важливою складовою Перемишльського князівства. Північно-східний уділ

цього князівства складала землі у басейні р. Вишня (тепер це головним чином територія Мостиського району Львівщини).

Вже сама назва річки вказує на центральне поселення даного уділу, яким було на початку XIII ст., згідно повідомлення літопису, володіння галицького боярина Филипа. Очевидно, що йому належала уся ця волость, розташована на важливому шляху із Звенигорода до Перемишля. Проте, завдяки багатолітнім розкопкам знаємо про передісторію цього уділу, зокрема, про функціонування потужного фортифікаційного комплексу, спорудженого у період включення Східного Прикарпаття до складу Київської держави. Дане дослідження є першою сучасною спробою узагальнити інформацію про результати досліджень комплексів ранньосередньовічних пам'яток, що розташовані на у басейні р. Вишні у Львівській області.

Планомірно вивчені на більшій частині своєї площі пам'ятки є опорними для наукових висновків. Одним з найповніше розкопаних городищ Західного регіону України є городище в ур. Замчисько у м. Судова Вишня Львівської області. Перші археологічні дослідження ранньосередньовічного комплексу Судової Вишні проведено 1956 р. експедицією Львівського історичного музею. Тоді до фондів музею було передано 40 предметів (переважно, уламки гончарного посуду). 1957 р. інтерес до старожитностей літописної Вишні посилювався, у зв'язку із зауваженням тодішнього очільника відділу археології княжої доби Інституту археології АН УРСР у м. Києві В.Й. Довженка стосовно локалізації садиби вищезгаданого боярина Филипа. Тому експедиція на той час найавторитетнішого знавця археології княжої доби Олексія Онисимовича Ратича отримала серйозні фінансування та сприяння з боку місцевих органів влади. Протягом експедиції у її роботі приймали участь різноманітні вчені, фахівці та краєзнавці. Протягом трьох польових сезонів у цій експедиції працював Р.С. Багрій.

Протягом шести польових сезонів у 1957–1962 рр. городища у Судовій Вишні досліджувалися експедицією відділу археології Інституту суспільних наук АН УРСР під керівництвом О.О. Ратича.

За результатами вивчення городища автором розкопок було навіть підготовано монографічне дослідження, які проте, у зв'язку з початком т. зв. "застійного" періоду в СРСР та новою національною політикою в Україні, не могло бути опубліковане. Окремі фрагменти цього дослідження відображені у трьох статтях та, частково, у підсумковій монографії стосовно результатів вивчення Західного регіону України (Ратич, 1973, с. 158-159, рис. 46, 47, 49, 58).

Комплекс пам'яток (двоскладове городище, поселення, кладовище), досліджуваний експедицією під керівництвом О.О. Ратича, розташовується на підвищенні над лівим берегом р. Вишня східніше сучасного смт. На сьогодні завдяки попереднім публікаціям найвідоміші його складові – найповніше

досліджене розкопками городище X–початку XII ст. Східного Прикарпаття та давньоугорське поховання X–початку XI ст.

Основні стаціонарні дослідження на площі в 5659 м² проведено на городищі, внаслідок чого вдалося розкопати понад площі 90% дитинця городища, який мав форму зрізаного конуса оточеного по периметру валом. Вали городища Судова Вишня I споруджені на дерев'яних конструкціях – клітках-городнях, присипаних землею. Всього на городищі Судова Вишня I простежено 51 нежитлову кліть-городню прямокутної форми розмірами 4,5x3 (3,5) м, з яких 47 – на валу дитинця та 4 — на посаді. Окремі з городень з'єднувалися між собою тамбурами 3x1,5 м, що скріплювали окремі кліті у суцільну лінію, а також виконували роль внутрішніх контрфорсів.

Серед найважливіших розкопаних об'єктів – рештки в'їзної вежі з коридором довжиною 14 м, збудованого зі щільно припасованих один до одного вертикальних стовпів У західному куті городища досліджено коридор, який значно виступав за межі укріплень та звужувався по мірі наближення до центру городища. В східній частині дитинця виявлено колодязь у формі лійчастоподібної ями діаметром 10 м, яка з глибини 4 м переходила у циліндричну яму діаметром 2,6-2,7 м простежену на глибину понад 5 м. На дослідженій площі зафіксовано 29 жител (24 – дитинці та 5 – на посаді) та близько 10 господарських ям. Житла дитинця обладнані печами-кам'янками, а посаду – печами, вирізаними в материковому останці або виліплені з глини. Від 7 наземних жител, виявлених лише на дитинці, досліджені тільки печі-кам'янки. Решту 22 споруди заглиблені в ґрунт від 0,80 до 1,50 м. На долівці декількох жител зафіксовано стовпові та господарські ями.

Досліджені споруди хронологічно поділяють на три горизонти. До найдавніших (середина-кінець X ст.) відносять споруди № 6 та № 12 із ліпними сковорідками.

У інвентарі другого горизонту, що орієнтовно датується кінцем X–першою половиною XI ст., зібрано предмети далекого імпорту (посуд балкано-дунайської чи салтово-маяцької культур з пролощеним орнаментом). До цього ж горизонту належить більшість знахідок предметів озброєння (залізне перехрестя меча, кістяна обкладка лука, близько 50 вістрь стріл, переважно ромбоподібних та, в меншій мірі ланцетоподібних), а також дружинного спорядження (вудила, псалії, остроги, дві з яких належать типам, характерним для X-XI ст. (із загнутими назовні зачепами). Серед предметів побуту цього горизонту – глиняні та крейдяні пряслиця, кістяне вістря із зооморфним завершенням.

Для споруд другого горизонту – середини XI–початку XII ст. окрім кераміки датуючими є залізні пряжки-фібули, острога, шиферне пряслице, трубчастий замок та інше.

Таким чином, час функціонування ряду фортеці припадає на кінець X–початок XII ст. Багаточисельні поселення сільської округи, дослідження за останні десятиліття у басейні р. Вишня, що виникали на торговому шляху на Перемишль після відомих походів великого київського князя Св. Володимира, склали підґрунтя для розвитку згаданої у літописі, у зв'язку з подіями 1230 р., боярської резиденції.

У 1973 р. за актом № 1601 від 26 грудня чисельна колекція з розкопок, проведених у Судовій Вишні у 1957–1962 рр. Львівською археологічною експедицією Інституту суспільних наук (тепер — Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) під керівництвом канд. істор. наук О.О. Ратича була передана на зберігання до Львівського історичного музею. Протягом 1983–1984 рр. згадана колекція була взята на облік у фондовій групі «Київська Русь» ЛІМ. Металеві предмети поступили відреставрованими. Етикетаж з польовими шифрами переважно зберігся.

Аналіз ряду предметів з розкопок городища у Судовій Вишні дозволяє зробити ряд попередніх висновків. Зокрема, привертають увагу балканські паралелі до предметів озброєння. Наприклад, перехрестя шаблі з кулястими завершеннями попри його традиційний для X ст. тип має найближчі аналогії на території Болгарії. Теж стосується й кістяної накладки на лук. Подібні накладки широко використовувалися кочовиками Євразії, звідки проникли й у слов'янське середовище. Найближчу аналогію судововишнянській знахідці знаємо з городища-фортеці поблизу с. Хум у Болгарії.

Присутність кераміки та предметів озброєння, що мають найближчі аналогії на Балканах, можливо, є наслідком участі окремих членів дружини, розквартированої в укріпленні, у відомих походах великого київського князя Святослава Хороброго.

Однак, не дивлячись на сенсаційні результати в наступні десятиліття повноцінне вивчення пам'яток регіону було призупинене. Лише за останні роки вдалося добитися суттєвого прориву, внаслідок чого басейн р. Вишні стає одним з найкраще вивчених мікрорегіонів в області. Останнім часом безробіття змушує багатьох сільських мешканців шукати додаткового заробітку. Таким заробітком стала т.зв. «чорна археологія» – несанкціоноване вилучення культурних цінностей з культурних напластувальних пам'яток археології. Наслідком цього прискорено знищується цілісність культурних комплексів, однак є й певний інформаційний ефект. Внаслідок цих несанкціонованих пошуків нерідко малопомітні поселення стають відомі науці. Часто ці знахідки потрапляють до колекції місцевих музеїв.

До таких, недавно відкритих об'єктів належать городище X–XIII ст. поблизу с. Хатки Балицькі. На поселенні поруч з городищем зібрано цінні пам'ятки зброярства (Кістень, бойова сокира, пернач).

Отже, пам'ятки східної периферії давнього Перемиського князівства заслуговують на подальше поглиблене вивчення.

Буковський Іван Васильович
к.і.н., доцент кафедри історії України та етнокомунікації
Національного університету „Львівська політехніка”

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКСПОНУВАННЯ ЗБРОЇ: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.

Зброя завжди була не тільки засобом ведення війни, а й культурною спадщиною любої нації, важливою складовою характеристики будь-якої епохи та її культури.

Історико-культурологічне вивчення зброї є одним із найперспективніших напрямків сучасної науки в розвинених країнах світу. Протягом останніх десятиліть значно зросла кількість зброєзнавчих досліджень та розвідок. Музеї ведуть політику збільшення кількості тимчасових виставок. Реорганізуються старі та відкриваються нові експозиції та музеї зброї, зростає число колекціонерів, зброєзнавців та любителів зброї. Зброя стає все більш значимою ланкою історичних реконструкцій, освітньо-виховних програм і туризму.

Перетворити зброю в об'єкт музейного показу з метою максимального збереження, з'ясування її історико-культурної, наукової, естетичної, освітньо-виховної цінності, активного включення в сучасну культуру дозволяє експозиційна діяльність музеїв. На шляху дослідження музейного експонування зброї головною проблемою виступає майже повна відсутність фундаментальних праць, що узагальнюють і аналізують досвід розвитку цієї сфери діяльності музеїв в цілому світі і в Україні, зокрема. Основними джерелами, що висвітлюють історію зібрань зброї являються каталоги цих зібрань, складені провідними істориками, зброєзнавцями і творцями колекцій: Арсеналу Тауера в Лондоні А. Дафті, К. Блера; Колекції Уолеса в Лондоні Дж. Манна; Музею Штіберта в Болоньї Л. Бочія; Арсеналу замку Розенборг (Данія) А. Харфа; Арсеналу в Вартбурзі (Німеччина) Х. Мюллера; Замків Швеції К. Венберга; Арсеналу Метрополітен-музею в Нью-Йорку (США) Д. Босфорда та цілого ряду інших. Ці каталоги містять живописні, графічні зображення і фотоматеріали, що дозволяють охарактеризувати експонування зброї в конкретних арсеналах і проілюструвати висновки в аналізах [13, с. 10].

Грунтовні роботи по історії музеїв зброї і питання експозиційної діяльності були написані істориками і зброєзнавцями Великобританії, Канади, Польщі, Чехії, Франції, Німеччини і США. Більшість видань практично не представлені в бібліотеках України і не перекладено на українську мову.

Історіям конкретних музеїв зброї і колекціям присвячені роботи провідних світових зброєзнавців: в США – Ф. Тайлор, Г. Стойнс, Р. Булл, П.